Stockholms läns landsting

Tillväxt och regionplanenämnden 2020-02-20

Vänsterpartiet

Ärende nr 10

TRN 2019-0195

# Läget i Stockholmsregionen 2019 – uppföljning av RUFS 2050

Vänsterpartiet tackar för uppföljningsrapporten av RUFS 2050 som visar utvecklingen av vår region. Dock saknar vi tydlig uppföljning inom flera områden och vi är direkt bekymrade över länets bostadsförsörjning och att medellivslängden bland kvinnor i arbetaryrken sjunker. Vi kan inte bara blunda för att utbildningsnivån avgör människors levnadsvillkor och att de skillnaderna nu verkar ha förvärrats. Med detta särskilda uttalande vill vi lyfta fram vad vi anser saknas i uppföljningen och särskilt betona några områden. Vi vill också konstatera att politiken i allt för lång tid har trätt tillbaka till förmån för marknadslösningar och att det är ett bärande skäl till den dåliga måluppfyllelsen. Region Stockholm skulle behöva återta de politiska verktyg som borgarna lämnat till marknaden, något som också skulle behövas på kommunal och statlig nivå.

**Bostadsmålen**

Det är allvarligt att vi ännu ett år inte når målen gällande bostadsbyggandet. Vi har en allvarlig bostadsbrist i Stockholm, särskilt om vi inte räknar behoven utifrån marknadstermen efterfrågan. En viss förklaring ligger i förseningar som beror på att tunnelbaneprojekt blir försenade och för att det är ett högt tryck på kommunernas planeringsenheter. Men det beror också på att man litar i allt för hög grad på att marknaden ska lösa det som är våra behov. Stockholmsöverenskommelsen med både kollektivtrafik och bostäder är bra, men det finns problem i konstruktionen. Att kommunerna inom överenskommelsen ska vara med och delfinansiera tunnelbanans utbyggnad är kanske inte rent moraliskt en dålig tanke. Men effekten av den finansieringsmodellen visar att dessa kommuner löser de kostnaderna genom att sälja mark dyrt till de som ska bygga bostäder. Där låser man in sig i ett prisläge där marknaden idag är mättad. Lite finare och dyrare bostadsrätter blir inte sålda och det är en delförklaring till att bostadsbyggandet har avtagit.

Efterfrågan på hyresrätter är däremot fortsatt hög och även lite dyrare hyresrätter som produceras blir uthyrda. Men det stora behovet är hyresrätter som utan att tulla på byggnormer ändå kan hyras av personer med osäkrare och lägre inkomster och för de som har behov av att flytta från trångboddhet. Därför skulle det behövas ett omtag i bostadsplanerandet i kommunerna och en ny strategi för att i huvudsak bygga hyresrätter till rimliga priser. Då skulle byggtakten kunna öka igen och vi skulle kunna komma närmare målen. Vi tror att både kommunerna och regionen skulle behöva ta ett betydligt större politiskt ansvar för bostadsbyggandet genom att allmännyttan tillåts växa rejält och man bör se över om man kan starta ett regionalt bostadsbyggarföretag. Vi tror också att det är nödvändigt att samarbeta med den statliga nivån och se över hur subventioner och statsbidrag ser ut. T.ex. borde alla medel riktas för att stimulera att hyresrätter till rimliga priser byggs i högre utsträckning än bostads- och äganderätter. Att vi har gått från att bostadsbeståndet 1990 bestod av 60% hyresrätter till att det idag består av 36% hyresrätter

är en utveckling i fel riktning. Vi behöver få stopp på ombildningar och istället bidra till att en betydande majoritet av nyproduktionen består av hyresrätter.

**Klimat**
I uppföljningen av den Regionala uppföljningsplanen saknas helt bedömningar av vatten-frågan i stort som blir allt mer problematisk p.g.a. dels tilltagande torka orsakad av högre avdunstning till följd av ökad temperatur, dels stigande havsnivåer. Det förra skadar skogs- och jordbruk och lokala vattentäkter och det senare innebär tilltagande översvämningar och risk för eliminering av regionens huvud-vattentäkt redan om 30 år.

Vattenkvalitén i sjöar, vattendrag och kuster regleras av Miljöbalken och alla vatten ska vara åtgärdade senast 2027. Nästan inga av våra vatten är godkända och här återstår ett betydande arbete som också kräver utökad rening av avlopps- och dagvatten och en uppföljning av fågel- och fiskdöden längs våra kuster. Den av myndigheterna kontrollerade uppföljningen av detta arbete (VISS; se nätet) borde ingå som ett enkelt och självklart delmål i Regionens arbete.

Som vi framfört tidigare är det positivt att Region Stockholm inrättat ett klimatkansli och vi är övertygande om att mycket bra klimatarbete kan drivas därifrån. MEN klimatfrågan är global och behöver drivas från många håll samtidigt. Vi ser som självklart att alla regions Stockholms nämnder och förvaltningar aktivt arbetar med klimatfrågan och att det måste ske förändringar och minskningar i utsläppen i närtid.

**Folkhälsa**
Även om förväntad medellivslängd för dom flesta ökar i Stockholms län och är bland de fyra högsta i landet så visar Folkhälsorapport 2019-Stockholm att relativa risken att dö i förtid har ökat för de med lägst inkomst. Det skiljer sig också stort var man bor

Enligt Karolinska Institutets folkhälsoakademi skiljer det 18 år i medellivslängd mellan en kortutbildad person i Vårby i Huddinge kommun och en högutbildad i Danderyd.
I uppföljningen saknar vi att få se statistik på hur medellivslängden ser ut i förhållande till utbildning/socioekonomiska grupper och kommuner.

Att andelen gymnasieelever som inom tre år fullföljer utbildningen går i rätt riktning är bra men det är oroande att det skiljer sig från vilken kommun man bor i där Värmdö Kommun hade högst andel elever 88,3 % och Järfälla kommun lägst andel elever 54%.

Utbildningsnivå är en av de stora faktorerna till framtida hälsa som påverkar din medellivslängd.

Arbetsmarknaden är krävande och i Stockholms län kräver majoriteten av jobb eftergymnasial utbildning. Att elva procent av skoleleverna i länet inte når målen i årskurs 9 och att 21 procent riskerar att aldrig slutföra en treårig gymnasieutbildning är oroande. (Folkhälsorapport 2019 Stockholm län)

Att förvärvsfrekvensen ligger över riksgenomsnittet 80,2 procent år 2017 är bra men likaså här skiljer förvärvsfrekvensen mellan kommuner, mellan kvinnor och män och mellan svensk- och utrikesfödda. Och oerhört oroande att utrikes födda kvinnor har väsentligt lägre arbetskraftsdeltagande än både utrikesfödda män och inrikesfödda kvinnor.

Vi efterfrågar också att se siffror på olika anställningsformer då det har påverkningar på folkhälsan.

Tidsbegränsade anställning är tex vanligare bland kvinnor. År 2018 har 16 procent bland kvinnor och 12 procent bland män en tidsbegränsad anställning. Andelarna har ökat något sedan 2005. Det finns även tecken på att det inom gruppen med tidsbegränsade anställning har skett en förskjutning från vikariat till behovsanställning. (Folkhälsorapport 2019 Stockholms län)

Sammantaget kan man konstatera att målet om en öppen, jämställd, jämlik och inkluderande Region går åt fel håll. Hur långt och friskt liv du får beror på vilken utbildningsnivå du har. Medellivslängden för den grupp som har lägst inkomst i Stockholm har gått tillbaka.

**Trafik**

Det mest väsentliga som Region Stockholm kan bidra med för att minska regionens klimatpåverkan är att öka kollektivtrafikens andel av de motoriserade resorna. Tyvärr visar årets uppföljning av RUFS 2050 på att andelarna som reser med kollektivtrafiken inte ökar. Av de motoriserade resorna så utgör resor med kollektivtrafik 49 procent av resorna. Så 51 procent av de motoriserade resorna görs med bil. det är för mycket för en region med så pass väl utbyggd kollektivtrafik. Andelen resor med cykel ligger på låga 7 procent. Målsättningen i den regionala cykelplanen är att andelen cykelresor i länet ska utgöra 20 procent år 2030. Dit är det långt.

Dessutom saknas mätdata, då resvaneundersökningar sker endast vart femte år så nuvarande siffror är från 2015. År 2019 gjordes en resvaneundersökning men siffrorna är inte sammanställda ännu så den kommer först 2020. Det är illa att vi inte har aktuella siffor. Region Stockholm är en så pass stor region och våra resmönster är så oss viktiga för landets totala utsläpp att vi borde ha mätmetoder för att kunna följa upp kollektivtrafikandelar på årlig basis. Om vi inte har mätetal, hur ska vi veta om vi är på rätt väg?

Enligt trafikförvaltningens siffror når inte ens kollektivtrafiken på land upp till målet för året och ökar bara med 1, 3 procent jämfört med 2018, vilket är något mindre än befolkningsökningen. Dessa siffror tyder på att vi inte närmar oss målet om en ökning av andelen kollektivtrafikresor med 5 procentenheter till 2030, utan tvärtom. Vi i Vänsterpartiet anser att det är tydligt att det inte räcker utan att arbetet måste trappas upp avsevärt för att bidra till den nödvändiga klimatomställningen. Ett arbete som vi anser dessutom borde ta sikte på en ökning med 10 procentenheter till 2030.

Region Stockholm är nu region och förfogar över ytterligare möjligheter att styra utvecklingen att kommunernas bostadsbyggande och Regions Stockholms utbyggnad av kollektivtrafik går hand i hand. Även Tillväxt- och regionplaneförvaltningen lyfter vikten av att styra mot ett transportsnålt samhälle. Vi har inte råd, med skenande klimatkris och de begränsade ekonomiska resurserna, att bygga in oss i bilberoende och ohållbara transport- och boendestrukturer. Det är t ex. oroande att utvecklingen stannat av när det gäller restidskvot mellan regionala stadskärnor. I dagsläget nås målet om en konkurrenskraftig restidskvot i sju av tolv reserelationer mellan de regionala kärnorna på den södra sidan och sex av tolv på den norra sidan.

Utsläppen av växthusgaser går enligt uppföljningen ner, men det finns stora utmaningar på klimatområdet. Stockholmsregionen har en utpräglad tjänstesektor, produktion har för länge sedan flyttat till andra delar av världen. Därför är det så orättvist och missvisande att mäta utsläppen som produktionsutsläpp, eller utsläpp genererade inom den geografiska region Stockholm och inte ta med de utsläpp som skapas av våra flygresor utanför regionen och vår konsumtion, som produceras utanför regionen men konsumeras här. Vi är glada för att ett konsumtionsperspektiv finns med i RUFS och i RUFS-uppföljningen och ser som oerhört

viktigt att utsläpp per person alltid redovisas med utsläpp per person inklusive konsumtion. Återigen saknas mätdata och konsumtionsbaserade utsläpp mäts bara på nationell nivå. Vi vill kunna se dem på regional nivå. Men utsläppen per capita inklusive konsumtion i Sverige ligger på 10-11 ton och inget tyder på att invånarna i Region Stockholm skulle ligga under det måttet. Det är stor skillnad på 2,5 ton per person och 11 ton per person.

Inom områdena energianvändning och materialåtervinning visar RUFS-uppföljningen att utvecklingen går åt fel håll. Där måste det till samarbete och samordning mellan flera aktörer, region, kommun, näringsliv och det arbetet måste prioriteras.

I RUFS 2050 kom ordet resiliens med, vilket vi tycker är bra och sammanfattar den inriktning vi vill se, ett resilient samhälle som klarar förändringar. Men, idag har vi i Region Stockholm inte ett resilient infrastruktursystem. Vi har flaskhalsar och sårbara partier och vi måste använda befintliga och framtida styrmedel för att få ner antalet bilar på våra vägar och möjliggöra för fler att resa med kollektivtrafiken. Vi måste även bygga en region där färre är beroende av att resa långt varje dag. Arbetsplatser, bostäder blandat. Åtgärda den snedfördelning av många arbetsplatser i norr och bostäder i städer, och inte med en ny stadsmotorväg utan genom en aktiv och hållbar regional planering. Det är positivt att regionen tar fram en mobilitets- och trafikutvecklingsrapport som analyserar regionens olika transporter ur ett systemperspektiv samt invånarnas och företagens mobilitets och transportbehov men vi måste också använda våra verktyg för att styra ner transportbehoven.

**Utbildning**
Vi saknar vi en redovisning av om skillnaderna ökar eller minskar mellan gymnasieskolorna och kommunerna när det gäller fullföljda gymnasiestudier inom 3 år. Vi får endast information om att det finns skillnader. Vi får veta att skillnaderna mellan kommunerna är 34,5%, men vi skulle också önska få kännedom om skillnaderna mellan skolorna. När man läser SKRs Öppna jämförelser gymnasieskola 2018 ser vi också att skillnaderna i landet är stort mellan yrkesförberedande och högskoleförberedande gymnasieutbildningar. Det är också något vi skulle önska få bättre redovisning kring.

I texten pekas skolornas ansvar för att anpassa utbildningen till varje elevs förutsättningar och behov. Det är bra att vi har det i åtanke. Men det kan inte utesluta kommunens ansvar att se till att skolorna fungerar på så sätt att de tar det ansvaret. En gymnasieelev som slutar upphör dessutom att vara skolornas ansvar så kommunerna bör engagera sig mer i hur skolorna fungerar för att fånga upp eleverna före de hoppar av gymnasiet i förtid. Då vi också har en överenskommelse i regionen om en gemensam gymnasieregion så är det ganska vanligt att elever som bor i en kommun inte går i en gymnasieskola som ligger i den egna kommunen.

**Kultur**
I den regionala utvecklingsplanen konstateras att ett levande kulturliv är en självklar del av det demokratiska samhället och ett kännetecken för en dynamisk och attraktiv region. Det slås fast att kultur gör regionen till en plats att vilja bo i, verka på och besöka och att regionen ska verka för att tydligare ta tillvara kulturens inkluderande roll för demokrati och delaktighet. Den av fullmäktige antagna Kulturstrategi för Stockholmsregionen har utarbetats i linje med och samordnats med RUFS 2050 Där definieras i anslutning till målen i RUFS fyra insatsområden som regionen särskilt ska verka för:

- öka tillgängligheten till och deltagande i kulturlivet
- stärkta möjligheterna till konstnärlig utveckling
- omfatta digitaliseringens möjligheter och utmaningar
- använda kultur och kulturmiljöer som resurs i samhällsplaneringen

Vi efterlyser i detta ärende en uppföljning av läget på kulturområdet i stockholmsregionen och hur arbetat går med att förverkliga målen för detta i RUFS och i Kulturstrategin.

Regionens samordnande roll på området innebär att det är relevant att granska faktorer som till exempel kommunerna tillgång till kulturskolor, bibliotek, stödet till folkbildning, kulturella och sociala mötesplatser och konstnärlig gestaltning, i planprocesserna.

**Arbetsmarknad**
Även när det gäller arbetsmarknaden så kan vi se att den genomsnittliga förvärvsfrekvensen är hög men att skillnaderna mellan olika grupper är stora. Även här hade vi önskat mer information om hur skillnader ser ut.

Det blir också väldigt tydligt hur målen för folkhälsan, förvärvsfrekvensen och utbildning hänger intimt ihop. SCBs ”Temarapport 2017:4, Unga utanför?”, pekar på hur avgörande utbildningen i grundskolan och gymnasieskolan är för ungdomars etablering på arbetsmarknaden.

Om vi har en hög arbetslöshet, särskilt bland unga, samtidigt som vi har en volymmässigt stor kompetensbrist i flera branscher så är det ett tecken på att vi misslyckats med utbildningspolitiken. Det är ytterligare ett område där politiken i allt för hög utsträckning litat på marknadskrafterna.